

ORUÇ

VARLIKTA YOKLUĞA ULAŞTIRIR (ORUÇ'UN İÇ ANLAMI)

Prof. Dr. Mehmet Demirci

Orucun üç derecesi olduğu görülür: Avamın (halkın) orucu sabahtan akşama kadar yemekten, içmekten ve cinsel hazlardan uzak kalmakla olur. Havâssın (seçkinlerin) orucu, bunlara ek olarak öteki bütün organları denetim altında bulundurmaktır.

Burada asıl amacımız orucun iç anlamı, derunî tarafı üzerinde durmaktır. Ama önce şekil yönüyle ilgili bir kaç nokta üzerinde duralım. Oruç sebebiyle tabîî bir ihtiyaç olan yeme içmeye gündüzleri ara vermenin ne mantığı olabilir? Bu mevsimde soğuk olan kuzey yarı küre insanların yeterli kalori ve besin almalarına engel olan oruç ibadetinin sağlığa zararı olmaz mı?

Yemeyi içmeyi bırakarak İslâmî anlamda oruç tutmanın soğuk iklimlerde insan sağlığına zararlı olduğu doğru değildir. Biyolojik gözlemler gösteriyor ki, kar yağdığı zaman vahşi hayvanlar yiyecek bir şey bulamazlar. O vakit kış uykusuna yatarlar veya zamanlarını "oruç" tutmakla geçirirler. Bu durum onları ilkbaharın yaklaşmasıyla gençleşmiş bir şekilde harekete sevk eder.

Ağaçlar için de aynı durum söz konusudur. Ağaçlar kışın yapraklarını kaybeder ve uyurlar; hatıta su bile almazlar. Bir kaç aylık bir "oruç"tan sonra, ilkbaharla birlikte gençleşir ve eskisinden daha zinde hâle gelirler, yeni yapraklar ve çiçeklerle donanırlar.

Madenlerin bile bu "oruç"a ihtiyacı vardır. Motorlar ve makineler, onların hareketli parçaları belli aralıklarla dinlendirilirler, bu onlara yeni bir güç verir.

Bütün organlar gibi sindirim sisteminin de dinlenmeye ihtiyacı vardır. Oruç bu ihtiyaca cevap verir. Ama orucun asıl gayesi bu tür tıbbî faydalar değildir.

İnsan Allah'ın en harika eseridir. Onda zıtlar birleşmiştir. Bedenle ruh, madde ile mânâ iç içedir. İnsanın mutluluğu bu iki farklı unsurun dengede tutulmasına bağlıdır. Maddî yönümüz daha somut olduğu için, rûhî güçlerimizi gölgelemek ve ona baskın çıkmak eğilimindedir. Bu eğilim sürekli ve etkili olursa insanın rûhunun olgunlaşması engellenmiş olur. O bakımdan bedeninin ruha boyun eğ-

mesi için, bedeninin gücünü sınırlı tutmak, ruhunkini artırmak gerekir.

Bu gayeye ulaşmada açlık, susuzluk, cinsel arzuları sınırlama; dilin, kalbin, zihnin ve öteki organların denetim altına alınması en etkili yoldur. Bu durum tecrübe ile sabittir.

Kişinin olgunluğunun belirtilerinden biri, hayvanî tabiatını aklına ve ruhuna boyun eğdirmesidir. İnsan tabiatı serkeştir, bazen aşırılık, bazen yumuşaklık gösterir. Onun aşırılıklarını bastırmak için oruç gibi sert uygulamalara ihtiyaç vardır. Günah işlese tövbe etmesi ve oruçla telâfi yolunu seçmesi, onun iradesini güçlendirdiği gibi ruhunu arındırır ve teselli verir.

Yememe ve içmeme bir melek özelliğidir. İnsan böylelikle meleklere benzemeye çalışmış olur. Asıl önemlisi, bunu sırf Allah'ın buyruğunu yerine getirmek için yaptığından, O'na daha fazla yakınlaşmış olur. Böylece inanmış insanın en son gayesi olan Allah'ın hoşnutluğunu elde eder.

Oruçtan beklenen bu amacın gerçekleşmesi için dikkat edilmesi gereken şeyler vardır. Oruç bir imsak ameliyesi, yani orucu bozacak davranışlardan uzak bulunma işidir. Kâmil anlamda oruç bütün organların iştirakiyle gerçekleşir. Şöyle ki:

Mide yemek içmekten korunduğu gibi; dili yalandan, kötü sözden, boş lâftan uzak tutmalıdır. Göz harama, yanlış yerlere bakmamalı, kusur aramamalıdır. Kulak gıybet, dedikodu ve abes şeyler dinlememelidir. En önemlisi de gönül ve zihin güzel şeyler düşünmelidir. Gönül ehli kişiler yalan söylemenin ve başkasını çekiştirmenin orucu bozacağını belirtirler. Gerçekten organlarının tamamını oruca iştirak ettirmeyi başaramayan kimse, şeklen oruç tutmuşsa da, orucun özünü yakalayamamış demektir. Hz. Peygamber'in "Nice oruç tutanlar vardır ki, oruçtan onlara kalan sadece açlık ve su-

İbadetlere değer katan en önemli özellik "ihlâs"tır. İhlâs bir işi sadece Allah için yapmak demektir. Oruç bu özelliği çok iyi yansıtır. Çünkü bir kimsenin oruçlu olup olmadığını bilemeyiz.

suzluktur." sözü de bu gerçeği vurgular.

Bütün organlarıyla oruç tutan kimse daha dikkatli ve daha ahlâklı olacaktır. Hatta kendisine sataşanlara bile "Ben oruçluyum." diyerek uymayacaktır. Böyle davranış Peygamber efendimizin tavsiyesidir. Ramazan aylarında asayiş probleminin azalmasında bu inanışın rolü vardır. İstanbul emniyetinin verdiği bilgiye göre, 1998 senesi yılbaşının Ramazana rastlaması sebebiyle, o geceki trafik kazaları ve asayiş olayları geçmiş yıllara kıyasla fevkalâde az sayıda olmuştur.

İbadetlere değer katan en önemli özellik "ihlâs"tır. İhlâs, bir işi sadece Allah için yapmak demektir. Oruç bu özelliği çok iyi yansıtır. Çünkü bir kimsenin oruçlu olup olmadığını bilemeyiz. Bunu ancak Allah'la kendisi bilir. Yani böyle olmalıdır.

Yüce Allah bir kudsi hadiste "Oruç doğrudan doğruya benim içindir, onun karşılığını ben vereceğim." buyurur. O bakımdan oruçlu kişi, ihlâsı zedeleyecek tavırlardan uzak durmalıdır. Allah için olması gereken orucunu çevresine sıkıntı vererek yahut da kayırma veya ilgi bekleyerek manevî değer kaybına uğratmamalıdır.

Gönül ehli kişilerin ahlâkî kurallara uymamayı oruçla bağdaştırmadıklarını söylemiştik. Onların seçkinleri daha da ileri giderler ve "zikr-i daim"den gaflet etmenin oruca zarar vereceğini belirtirler. Yine onlara göre kudsi hadiste geçen "Oruç benim içindir.." sözünün anlamı "Samediyet bana aittir." demektir. Allah Teâlâ sanki: "Kim benim ahlâkımla ahlâklanırsa, ben onu hiçbir beşerin hayal edemeyeceği biçimde ödüllendiririm.." demek ister.

Bu kudsi hadisin bir izahı da şöyle yapılır: Orucun hiçbir şekilde zahire alâkası olmayan gizli bir ibadet oluşu ve başkalarının onda hiçbir payı bulunmaması dolayısıyla böyle varid olmuş, Yüce Allah devamında: "Onun karşılığını ben verece-

ğim.." buyurmuştur.

Üç nevi oruç vardır: Ruhun orucu, aşırı ihtiraslardan uzak bulunmak ve kanaat sahibi olmaktır. Aklın orucu, heva ve heveslere aykırı hareket etmektir. Nefsin orucu, yeme içme ve harama karşı perhizkâr olmaktır.

"Oruç kalkandır." hadisi oruç, insanla mâsivâ yani, insanla Allah'tan gayri şeyler arasında perde olmalıdır şeklinde yorumlanmıştır.

Hz. Mevlâna şöyle düşünür: Oruç, ağız bağlamaya karşı gönül gözünün açılmasına yarar. Can gözünün açılması, bedenî güçleri etkisiz hâle getirmekle mümkün olur. Gönül gözü kör olanları hiçbir ibadet aydınlatamaz.

"Mevlâna'ya göre oruç ibadetlerin en büyüğüdür, insanları mîraca götüren buraktır, Kur'ân'ın sırrıdır. İnsanların arzuları ve nefisleriyle yaptıkları savaşır; onlara taze can bağışlar, insanların insanlığını olgunlaştırır. Varlıkta yokluğa ulaştırır."

Söylenenleri kısaca özetlersek, orucun üç derecesi olduğu görülür: Avamın (halkın) orucu sabah-tan akşama kadar yemekten, içmekten ve cinsel hazlardan uzak kalmakla olur. Havâssın (seçkinlerin) orucu, bunlara ek olarak öteki bütün organları denetim altında bulundurmak. En seçkinlerin orucu ise gönlünü Allah'tan başkasının ilgisinden uzak tutmaktır. Hâlk, oruç sırasında besinleri mideye sokmaz. Seçkinler, günah ve kötü olan şeyleri organlarına yaklaştırmaz; en seçkinler yani ârifler, âşıklar ve kâmiller, mâsivâyı (Allah'tan gayri şeyleri) kalplerine sokmazlar. Oruçtan asıl beklenen bu son noktayı yakalamaya çalışmaktır.

(Bu yazı "İbadetlerin İç Anlamı" adlı çalışmadan bazı kısaltmalar yapılarak alınmıştır. Bk. Tasavvuf dergisi 3. sayı, Ankara 2000).